

26 juni 2012

Advies over controle op tussenhandel in wapens en dual-use producten

1 Inleiding

Tussenhandel verwijst naar het bemiddelen en faciliteren van contracten tussen producenten, kopers en verkopers van militair materieel en dual-use items. Het gaat om personen en bedrijven die producenten, kopers en verkopers met elkaar in contact brengen om een (ver)koop tot stand te brengen. De aandacht voor controle op tussenhandel is gegroeid vanuit de Verenigde Naties (VN) en de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) nadat bleek dat malafide tussenhandelaars geregeld de spil vormen in illegale wapencircuits. Aanvankelijk was de focus gericht op illegale handel in kleine en lichte wapens. Daarna groeide ook de aandacht voor de rol van tussenhandelaars in handel in dual-use producten die risicovol zijn met het oog op proliferatie van massavernietigingswapens.

Tussenhandel is een aspect van wapenhandel dat complementair is aan de controle op in-, uit- en doorvoer. Een tussenhandelaar bevindt zich niet noodzakelijk op het grondgebied van waaruit of waarnaar de militaire of dual-use goederen vervoerd worden. Wanneer hij zich wel op het grondgebied van in- of uitvoer bevindt, wordt de transactie in principe reeds gecontroleerd door een in-, uit- of doorvoervergunning en wordt een bijkomende controle meestal niet nodig geacht. Bevindt een tussenhandelaar zich echter in een derde land (anders dan het land van in- of uitvoer) worden deze transacties niet aan in- en uitvoercontrole onderworpen door het derde land. De internationale gemeenschap dringt aan op een complementaire controle van tussenhandelaars en hun activiteiten vanuit de bezorgdheid dat tussenhandelaars op zoek zouden gaan naar gaten of zwakke schakels in nationale exportcontroleregimes om deals tot stand te brengen die door het land in kwestie niet toegelaten zouden worden. Bovendien is het zonder wetgeving over tussenhandel onmogelijk om malafide tussenhandelaars die zich met illegale wapenhandel inlaten, te berechten. Staten worden aangemoedigd om een juridisch kader op te zetten zodat legale tussenhandel kan onderscheiden worden van illegale tussenhandel, en ze een juridische basis hebben om malafide tussenhandelaars te vervolgen en te veroordelen.

Verscheidende lidstaten van de EU werkten intussen een vergunningsstelsel uit voor tussenhandel in militair materiaal en dual-use items. Hoewel de bestrijding van illegale tussenhandel de motivatie was om een controlestelsel uit te werken, wordt al snel duidelijk dat een hele groep bonafide handelaars onder het controleregime van tussenhandel valt. De idee is om alle handelaars – zowel uitvoerders, invoerders, doorvoerders als tussenhandelaars – die betrokken zijn bij wapenhandel aan controle en vergunningplicht te onderwerpen. Daarbij dient evenwel rekening gehouden te worden met de haalbaarheid van de controles en de administratieve lasten voor handelaars. Aangezien tussenhandel niet gepaard gaat met fysiek controleerbare transacties, is een doeltreffende controle op tussenhandel geen sinecure.

België heeft in 2003 in navolging van aanbevelingen vanuit de Verenigde Naties en de EU controle op tussenhandel opgenomen in zijn wetgeving. Meer bepaald dienen tussenhandelaars een voorafgaande vergunning aan te vragen, en wordt op die manier de betrouwbaarheid van de tussenhandelaar gecontroleerd. De activiteiten zelf zijn niet vergunningsplichtig in ons land. Uit de praktijk blijkt echter, dat het bestaande controle-instrument weinig doeltreffend is, aangezien

er tot nog toe geen enkele vergunning werd toegekend.¹ Bovendien voldoet de Belgische wetgeving niet aan de controlevereisten die op Europees niveau overeengekomen werden.

België is één van de weinige lidstaten die niet voldoet aan de vereisten van het Gemeenschappelijk Standpunt ter zake, waarin een controle op de activiteiten van tussenhandelaars voorzien wordt.^a De vraag stelt zich dan ook hoe het Belgische controleregime best aangepast wordt.^b

Naast het feit dat een doeltreffende controle op tussenhandel op zich al een uitdaging is, botst België ook nog op een complexe bevoegdheidsverdeling. Bij de regionalisering van de bevoegdheid inzake in-, uit- en doorvoer van militair materieel en dual-use items in 2003 werd controle op tussenhandel niet mee overgedragen naar de gewesten. Naar aanleiding van de besprekingen over een Vlaams wapenhandeldecreet werden voorstellen op tafel gelegd om tussenhandel in militaire goederen op Vlaams niveau te reguleren.² Deze voorstellen worden gecontesteerd wegens gebrek aan bevoegdheden ter zake. Om een impasse te vermijden is het nodig om de bevoegdheidskwestie uit te klaren en het bevoegde beleidsniveau aan te moedigen de nodige initiatieven te nemen.

In deze adviesnota vatten we samen wat tussenhandel precies is, hoe het momenteel in België gecontroleerd wordt, en hoe onze buurlanden dit doen. Daarbij wordt eveneens een onderscheid gemaakt tussen controle op tussenhandel in militair materiaal en in dual-use producten. Tussenhandel in militair materiaal wordt op nationaal niveau gereguleerd, daar waar tussenhandel in dual-use producten onder de Europese verordening 428/2009 valt. Aangezien het wettelijk kader voor dual-use gemeenschappelijk is voor alle EU-lidstaten en het verschil enkel in de uitvoeringsmaatregelen zit, gaan we in deze nota vooral in op de manier waarop de buurlanden tussenhandel in militair materiaal reguleren. De adviesnota is gebaseerd op onderzoek van het Vlaams Vredesinstituut naar het internationale kader voor controle op tussenhandel in militaire en dual-use goederen en het Belgische controlestelsel.³ De nota werkt toe naar een advies over 1) de bevoegdheidsverdeling inzake tussenhandel in België en 2) mogelijkheden voor een sluitende controle op tussenhandel.

---

^a 20 van de 27 EU-lidstaten hebben het Gemeenschappelijk Standpunt 2003/468/GBVB over controle op tussenhandel reeds geïmplementeerd, voor 5 andere lidstaten wordt de wetgeving momenteel aangepast om te voldoen aan het GS, België heeft het GS 'gedeeltelijk geïmplementeerd' en voor Ierland zijn geen gegevens bekend. Initiatieven om de wetgeving volledig in overeenstemming te brengen zijn er tot op heden niet. Bron: Dertiende jaarverslag overeenkomstig artikel 8, lid 2, van Gemeenschappelijk Standpunt 2008/944/GBVB van de Raad tot vaststelling van gemeenschappelijke voorschriften voor de controle op de uitvoer van militaire goederen en technologie, bijlage C, Publicatieblad van de Europese Unie, 30.12.2011, (2011/C 382/01).

^b Dat het huidige Belgische controlesysteem voor tussenhandel niet performant is en bijsturing behoeft, werd recent nog bevestigd door de minister van Justitie (Antwoord van de minister van Justitie (5 juni 2012) op schriftelijke vraag nr.5-6294 van Bert Anciaux (24 augustus 2011)).

2 Typering van tussenhandel

Tussenhandel is een behoorlijk vaag begrip. Om tussenhandel doeltreffend te kunnen reguleren, moet vooreerst duidelijk zijn wat er precies bedoeld wordt, welke activiteiten onder de noemer vallen en welke niet. Aan de hand van definities, eigenschappen en voorbeelden van tussenhandel wordt getracht dit begrip inzichtelijk te maken. Het valt eveneens op dat bij de regulering van tussenhandel in onze buurlanden, verschillende administratieve documenten met zeer concrete voorbeelden van wat wel of niet onder tussenhandel gevat wordt, ter beschikking worden gesteld. Het is immers – althans voor militair materiaal – aan de overheden zelf om te bepalen wat er onder tussenhandel valt en wat niet. Een duidelijke communicatie naar de betrokken actoren toe is in deze onontbeerlijk.

2.1 Definities van tussenhandel in internationale fora

Binnen de Verenigde Naties, de OVSE en de Europese Unie zijn verschillende documenten tot stand gekomen die erop gericht zijn om de regulering van tussenhandel door hun respectievelijke lidstaten aan te moedigen. Bestaande definities op internationaal niveau (VN, OVSE, EU) zijn – met uitzondering van de definitie inzake dual-use (EU verordening 428/2009) – eerder algemeen van aard.^c

Een groep van Gouvernementelexperts die opgericht werd door de VN om de bestrijding van *illegale* tussenhandel aan te kaarten, omschreef een tussenhandelaar (in kleine en lichte wapens) als: “*a person or entity acting as an intermediary that brings together relevant parties and arranges or facilitates a potential transaction of small arms and light weapons in return for some form of benefit, whether financial or otherwise*”. In de context van dergelijke activiteiten, kan een tussenhandelaar:

- zakelijke opportuniteiten vinden voor één of meerdere partijen.
- partijen met elkaar in contact brengen.
- partijen bijstaan in het voorstellen, regelen, of vergemakkelijken van afspraken of mogelijke contacten.
- partijen bijstaan in het verkrijgen van de nodige documenten.
- partijen bijstaan in het regelen van betalingen.

---

^c Voor een volledig overzicht van relevante internationale documenten, zie Van Heuverswyn, K. (2010), Het internationale controlekader voor controle op tussenhandel in militaire en dual-use goederen, Brussel: Vlaams Vredesinstituut.

- aanverwante activiteiten uitvoeren: transport en expeditiediensten verzorgen, financiering, verzekering, beveiliging, e.a.⁴

De Europese Unie nam in 2003 een Gemeenschappelijk Standpunt aan over het toezicht op tussenhandel.⁵ Het doel van het Gemeenschappelijk Standpunt is om te voorkomen dat wapenembargo's van de VN, de OVSE of de EU geschonden worden of dat de EU gedragscode (nu het Gemeenschappelijk Standpunt 2008/944/GBVB) zou worden omzeild. Tussenhandel wordt in dit document beschreven als *“de activiteiten van personen en entiteiten die onderhandelen over transacties of transacties tot stand brengen die betrekking kunnen hebben op de overdracht van goederen die voorkomen op de gemeenschappelijke EU-lijst van militaire goederen, van een derde land naar een ander derde land of die dergelijke goederen, welke zij in hun bezit hebben, kopen, verkopen of overdragen van een derde land naar een derde land.”*⁶

Het Gemeenschappelijk Standpunt vereist dat EU-lidstaten minstens toezicht houden op activiteiten van tussenhandel die op hun grondgebied plaatsvinden. Daarnaast kunnen ze ook toezicht houden op activiteiten buiten hun grondgebied, uitgevoerd door op hun grondgebied verblijvende personen of tussenhandelaars met hun nationaliteit. Eventueel kan controle op tussenhandel uitgevoerd worden indien er eveneens een in-, uit- of doorvoer aan de transactie verbonden is. De vergunningsaanvragen voor tussenhandelsactiviteiten dienen getoetst te worden aan de criteria van het Gemeenschappelijk Standpunt 2008/944/GBVB voor wapenuitvoer. Bijkomend aan de controle van de activiteiten zelf, kan er ook een vergunning gevraagd worden om als tussenhandelaar te kunnen optreden.

De meest concrete definitie wordt geformuleerd in de Europese verordening inzake handel in dual-use (Verordening 428/2009/EG). Tussenhandeldiensten worden omschreven als: *“het onderhandelen over of regelen van transacties met het oog op de aankoop, verkoop of levering van producten voor tweërlei gebruik door een derde land van/aan een ander derde land, of het verkopen of aankopen van producten voor tweërlei gebruik in derde landen met het oog op de overbrenging ervan naar een ander derde land. Voor de toepassing van deze verordening geldt deze definitie niet voor het louter verstrekken van nevendiensten. Nevendiensten zijn vervoer, financiële diensten, verzekering of herverzekering dan wel algemene reclame of promotie.”* Een tussenhandelaar is *“een natuurlijke persoon of rechtspersoon of partnerschap, verblijvend of gevestigd in een lidstaat van de Gemeenschap, die of dat vanuit de Gemeenschap diensten tussenhandeldiensten verricht die gericht zijn op het grondgebied van een derde land.”*⁷ (zie infra).⁸

2.2 Eigenschappen van tussenhandel

- Tussenhandel wordt onderscheiden van in-, uit- en doorvoer. Daar waar in-, uit- en doorvoer gepaard gaat met de fysieke overdracht van goederen of producten, is dit voor tussenhandelactiviteiten niet het geval. Tussenhandel verwijst naar activiteiten die transacties tot stand brengen tussen partijen in twee derde landen. Controle op tussenhandel wordt als complementair beschouwd aan controle op in-, uit- of doorvoer.

Van zodra de goederen zich op het grondgebied bevinden van waaruit de producten ook in-, uit- of doorgevoerd worden, is er reeds een in-, uit- of doorvoervergunning nodig. Het zou nog steeds kunnen dat er tussenpersonen ingeschakeld worden, maar het is niet gebruikelijk om een dubbele vergunningplicht in te roepen voor eenzelfde transactie door eenzelfde overheid.

- Tussenhandel leunt dicht aan bij – maar wordt vaak onderscheiden van – andere ondersteunende transacties zoals financiële ondersteuning, verzekering van de transactie of het regelen van vervoer. In principe is een tussenhandelaar diegene die het contract tussen in-, en uitvoerder tot stand brengt, daar waar de ondersteunende diensten tussen in- of uitvoerder en derden gaan. De bijkomende ondersteunende diensten die door eenzelfde of door een andere persoon worden verricht, worden in bepaalde regimes evenzeer aan controle onderworpen, in andere regimes niet. In sommige landen worden ze onder de definitie van tussenhandel gevat, in andere landen is dit niet zo en worden ze apart of niet gereguleerd.
- De manier waarop tussenhandel gecontroleerd kan worden heeft veel gemeen met controle op de immateriële overdracht van technologie. De immateriële overdracht van technologie (*intangible technology transfer*) gaat over de overdracht van technologie zonder dat daarbij fysieke producten de grens oversteken. Overdracht van kennis per email is daar een voorbeeld van. Ook voor tussenhandelstransacties vindt er geen fysieke overdracht van producten plaats die aan de douane gecontroleerd kunnen worden. Het gaat om schriftelijke, maar ook mondelinge afspraken, per mail, telefoon, e.d.m. De wijze waarop tussenhandel gecontroleerd wordt, is gelijkaardig aan de manier waarop de immateriële overdracht van technologie gecontroleerd wordt. In Nederland vallen zowel tussenhandel als immateriële overdracht van technologie onder de noemer 'strategische diensten'.
- Extraterritorialiteit: controle op tussenhandel gaat dus over controle op het verlenen van diensten, zonder dat de goederen zelf op het grondgebied komen. Sommige overheden controleren enkel de tussenhandelstransacties die op hun grondgebied plaatsvinden. Anderen controleren de tussenhandelstransacties van personen die op hun grondgebied verblijven of die hun nationaliteit bezitten, los van het feit waar de diensten precies plaatsvinden. Geregeld wordt de graad van extraterritoriale controle afhankelijk gesteld van de gevoeligheid van de producten en/of van de landen van herkomst en bestemming.

2.3 Voorbeelden van tussenhandel

De tussenhandelactiviteiten die internationale organisaties onder controle trachten te krijgen, zijn hoofdzakelijk transacties die raken aan illegale wapenhandel, of die zich op de rand van het legale en het illegale afspelen. Wie hoofdzakelijk gevisieerd wordt zijn figuren zoals Viktor Bout of Jacques Monsieur die al dan niet binnen de juridische klijlijnen op zoek gaan naar de meest

lucratieve deals. Zo kan een tussenhandelaar naar geschikte handelspartners op zoek gaan in gebieden waar wapenhandel minder streng gecontroleerd wordt. De tussenhandelaar kan bijvoorbeeld vanuit België wapendeals tot stand brengen tussen Moldavië en Uganda. Controle op tussenhandel heeft hier een complementaire functie. Hoewel er (waarschijnlijk) exportcontrole plaatsvindt tussen Moldavië en Uganda, wil België eveneens de tussenschakels in deze deal controleren. Het is belangrijk om tussenhandelaars aan vergunningen en controle te onderwerpen, om ze minstens te kunnen vervolgen indien illegale activiteiten aan het licht zouden komen. Er dient een duidelijke lijn getrokken te worden tussen illegale en legale tussenhandel.

Er zijn echter ook veel minder pejoratieve voorbeelden van tussenhandel die op veel grotere schaal voorkomen. Bedrijven hebben soms vestigingen in verschillende landen. Het is goed mogelijk dat een contract tussen koper en verkoper tot stand komt in een filiaal in Nederland, terwijl de productie en ook de uitvoer van militair materiaal plaatsvindt in China. In dat geval is er een uitvoervergunning vanuit China nodig, maar eveneens een vergunning voor tussenhandel in Nederland. Ook voor de levering van producten tussen twee vestigingen van eenzelfde bedrijf (bijvoorbeeld tussen een vestiging in Mexico en een andere in Brazilië) dat op het grondgebied van een derde geregeld wordt, is een vergunning voor tussenhandel nodig. Veilingsbedrijven die goederen verkopen voor handelaars of producenten vallen bijvoorbeeld ook onder de definitie van tussenhandel.⁹

3 Controle op tussenhandel in de buurlanden

In het Verenigd Koninkrijk en Nederland werd recent nieuwe wetgeving aangenomen die een betere controle op tussenhandel moet toelaten. De wetgeving op tussenhandel in Duitsland is iets ouder, maar is eveneens in overeenstemming met de vereisten van het Europese Gemeenschappelijk Standpunt over tussenhandel. Frankrijk zou zijn wetgeving ter zake momenteel herzien. Om een concreet beeld te krijgen van wat controle op tussenhandel precies behelst en om inzicht te krijgen in de beleidskeuzen die voorliggen, worden de hoofdlijnen van het beleid van onze buurlanden kort overlopen.

3.1 Verenigd Koninkrijk

In het Verenigd Koninkrijk is sinds april 2009 een nieuw controlestelsel voor tussenhandel in voege. De mate van controle varieert naargelang de aard van producten waarin verhandeld wordt. Bovendien gelden meer strikte controles voor handel naar landen waarop een wapenembargo rust.

- Categorie A omvat producten waarvan de handel verboden is (bv clustermunities of foltermateriaal).

- Categorie B omvat kleine en lichte wapens, MANPADS (Man Portable Air Defence Systems), lange afstand raketten, onbemande vliegtuigen, inclusief componenten en munitie.
- Categorie C: overige producten op de VK-controlelijst van militair materiaal.

Tussenhandel in categorie A goederen wordt zeer strikt gecontroleerd. Elke handeling die te maken heeft met de levering of bevoorrading van deze goederen, of die op een of andere manier de overdracht van deze producten tussen twee derde landen ondersteunt, wordt aan vergunningplicht onderworpen. Er wordt daarbij geen uitzondering gemaakt voor diensten zoals transport, financiering, verzekering, het adverteren of promoten van de producten. Al deze activiteiten vallen onder vergunningplicht, en dit zowel voor alle bedrijven en personen die deze activiteiten op het grondgebied van de VK verrichten, als voor personen met de Britse nationaliteit die buiten het VK opereren. Deze strenge controle weerspiegelt het feit dat handel in deze producten inherent ongewenst is. Uitzonderingen kunnen mogelijk zijn in het kader van tentoonstellingen bijvoorbeeld, maar in principe is de handel en ook de tussenhandel in deze producten verboden.

Handel in producten uit categorie B is niet verboden en eveneens tussenhandel is mits vergunning toegestaan. Het gaat echter wel over gevoelige producten, waarbij voorzichtigheid geboden is. Naast de controle op tussenhandelaars die opereren vanuit het VK is er daarom een extraterritoriale werking van kracht. Britse tussenhandelaars –waar die ook ter wereld actief zijn – dienen in het VK een vergunning aan te vragen. Het louter financieren, verzekeren of promoten van de transactie wordt niet gecontroleerd.

Controle op tussenhandel in producten uit categorie C valt slechts onder controle als de activiteiten (geheel of gedeeltelijk) op het grondgebied van het VK plaatsvinden. Een vergunning is vereist voor het afsluiten van akkoorden om leveringen van deze goederen tot stand te brengen. Tussenhandelaars die niet bij het akkoord zelf betrokken zijn, maar louter ondersteunende diensten leveren (financiering, verzekering, algemene promotie) hoeven geen vergunning aan te vragen.¹⁰

In het VK kunnen zowel individuele, globale als algemene vergunningen^d uitgereikt worden voor tussenhandel. Het verschil in de aard van vergunningen belichaamt eveneens een gradatie in controle, afhankelijk van de aard van de producten, de herkomst en de bestemming.

---

^d Een individuele vergunning (SITCL) wordt uitgereikt voor het onderhandelen van een bepaald contract door een bepaalde tussenhandelaar. De Britse versie van een globale vergunning (OITCL) wordt eveneens uitgereikt aan een welbepaalde tussenhandelaar, voor betrokkenheid in de handel van specifieke producten tussen bepaalde landen van herkomst en bestemming, maar dekt een onbepaalde hoeveelheid. Er werden twee soorten van algemene vergunning (OGTCL) uitgeschreven door de Britse overheid; één voor voor handel in kleine en lichte wapens en één voor handel in C-goederen. De vergunningen worden niet toegekend aan een specifieke tussenhandelaar, maar kunnen gebruikt worden door alle Britse tussenhandelaars die aan de voorwaarden voldoen. Het laat handel toe vanuit en naar bepaalde landen van herkomst en bestemming (voor kleine en lichte wapens is deze lijst van landen beperker). Wie gebruik wil maken van de algemene vergunning dient zich te registreren.

3.2 Nederland

Ook Nederland heeft zijn wetgeving inzake tussenhandel recent herzien. Op 29 september 2011 werd een wet aangenomen houdende de controle op diensten die betrekking hebben op strategische goederen (Wet strategische diensten).¹¹

Nederland definieert tussenhandeldiensten in militaire goederen als

- a) het onderhandelen over of regelen van overeenkomsten met het oog op de aankoop, verkoop of levering van militaire goederen die zich niet Nederland^e bevinden en niet bestemd zijn voor invoer in Nederland of
- b) het ten behoeve van één of meer partijen verkopen of kopen van militaire goederen die zich niet in Nederland bevinden en niet bestemd zijn voor invoer naar Nederland.

Vervoer, financiële diensten, verzekering, algemene reclame of promotie vallen in Nederland niet onder de definitie van tussenhandel.

Het verlenen van tussenhandeldiensten bij militaire goederen is vergunningplichtig. Wanneer de goederen verhandeld worden tussen bondgenoten is er geen vergunning vereist. Een aantal tussenhandeldiensten worden immers vrijgesteld van vergunningplicht. Bijvoorbeeld wanneer het gaat om militaire goederen bestemd voor Nederlandse strijdkrachten, of eigendom van en bestemd voor NAVO-strijdkrachten, of voor tijdelijke gelegenheden zoals luchtvaartmanifestaties.¹² De wet heeft op sommige punten eveneens een extraterritoriale werking (art.12) waardoor eveneens activiteiten van personen met de Nederlandse nationaliteit die in het buitenland verblijven of personen die in Nederland verblijven en zich buiten het Nederlands grondgebied schuldig maken aan overtredingen op de wetgeving, onder de Nederlandse strafwet berecht kunnen worden.¹³ Nederland heeft – analoog aan de Belgische wetgeving – een algemene bepaling in de Wet wapens en munitie die stelt dat het voor bedrijven en personen die in Nederland gevestigd zijn verboden is om zonder erkenning wapens en munitie te verhandelen. De Wet strategische diensten beschrijft evenzeer de controle op tussenhandel in dual-use producten (zie verder).¹⁴

In Nederland hebben vergunningen voor tussenhandel het karakter van een individuele of globale vergunning (art. 5 uitvoeringsmaatregel strategische diensten).

3.3 Duitsland

Duitsland controleert tussenhandel tussen twee niet-EU lidstaten. Tussenhandel in goederen die zich op Duits grondgebied, of het grondgebied van een andere EU-lidstaat bevinden wordt niet gecontroleerd. Onder tussenhandel wordt verstaan:

- het onderhandelen van een contract over het verkrijgen of ter beschikking stellen van militaire goederen (het is daarbij niet nodig om een verkoopsakkoord te ondertekenen, het kan ook gaan om een mondeling akkoord, een leasing of verhuurakkoord, het

^e Het Europese deel van Nederland en Bonaire, Sint Eustatius en Saba.

- overdragen zonder verkoop of verhuur, de kern is een akkoord de transactie van de goederen in zich draagt). De tussenhandelaar treedt op als derde tussen twee partijen.
- Het voorbereiden van een dergelijk contract is evenzeer vergunningplichtig. Van zo gauw er een naam vrijgegeven wordt aan de aankoper van een mogelijke verkoper (of vice versa), wordt dit aanzien als de mogelijkheid scheppen om een contract af te sluiten en valt dit onder de noemer van tussenhandel.

Wanneer één van de twee landen waartussen de goederen verhandeld worden onder een wapenembargo staan, of op de Duitse lijst van gevoelige landen voorkomt (de zogenaamde K-lijst), of wanneer het om gevoelige producten gaat (opgesomd in een lijst), worden eveneens de activiteiten van Duitse tussenhandelaars die buiten Duitsland actief zijn, gecontroleerd.

Tussenhandelactiviteiten tussen een lijst van landen buiten de EU (Australië, Canada, Japan, Nieuw-Zeeland, Noorwegen, Zwitserland en de VS) vallen onder een algemene vergunning. Tussenhandelaars dienen evenwel te registreren wanneer ze gebruik maken van deze algemene vergunning. Bedrijven die regelmatig optreden als tussenhandelaar tussen twee bedrijven (of filialen van bedrijven) kunnen een globale vergunning aanvragen.¹⁵

3.4 Frankrijk

Frankrijk definieert tussenhandel als *“elke commerciële of lucratieve activiteit bedoeld om mensen samen te brengen die een contract wensen af te sluiten met het oog op de koop of verkoop van oorlogsmateriaal of met het oog op het afsluiten van een dergelijk contract in naam van één van deze partijen.”*

Elke persoon die zich inlaat met de productie of de handel – inclusief tussenhandel – van militair materiaal dient een vergunning (autorisation de fabrication, de commerce ou d’intermédiation of AFCI) aan te vragen die de betrouwbaarheid van de handelaar garandeert. Volgens de meest recente beschikbare cijfers werden in 2010 82 AFC toegekend voor tussenhandelaars.¹⁶

Een aantal van de activiteiten die eveneens als tussenhandel worden beschouwd, vallen in Frankrijk onder vergunningplicht van een Agrément Préalable (AP). Elke onderhandeling, ondertekening van een contract, aanvaarding van een bestelling of verspreiding van informatie die gelieerd is aan de productie van militair materieel is onderworpen aan een AP. De vergunning kan ook de vorm aannemen van een globale vergunning. In een tweede fase wordt in Frankrijk daarnaast een in-, uit- of doorvoervergunning toegekend voor de fysieke overdracht van de goederen. Voor tussenhandel bestaat een dergelijke vergunning tot op heden nog niet.

Er werd in Frankrijk evenwel een voorstel van wet ingediend in het parlement om eveneens de activiteiten van tussenhandel onder controle te plaatsen, maar dit voorstel werd nog niet ter stemming voorgelegd.

4 Controle op tussenhandel in België

4.1 Militair materieel

4.1.1 Wettelijk kader

België heeft sinds 2003 en voorafgaand aan de regionalisering van de bevoegdheden voor controle op wapenhandel, een wettelijk kader op de controle op tussenhandel in militair materieel. In de Belgische regelgeving spreekt men van tussenpersonen i.p.v. tussenhandelaars. Twee wetten zijn van belang:

- De Belgische wet van 1991 m.b.t. de in-, uit- en doorvoer van militair materieel, waarin in 2003 een titel III werd toegevoegd ter bestrijding van illegale wapenhandel. Deze wet heeft betrekking op een vastgestelde lijst van militaire goederen en legt de verplichting op om een voorafgaande vergunning aan te vragen bij de FOD Justitie om als tussenpersoon te opereren voor buitenlandse wapenhandel.

- De wapenwet van 2006. Deze wet heeft betrekking op binnenlandse handel in vuurwapens en legt de verplichting op om als tussenpersoon een erkenning te verkrijgen van de provinciegouverneur. In deze nota richten we ons op de buitenlandse handel en laten we deze wet buiten beschouwing.

Door de wet van 25 maart 2003 werd aan de wet van 1991 een titel III toegevoegd: "Bestrijding van de illegale handel in wapens, munitie en speciaal voor militair gebruik dienstig materieel en daaraan verbonden technologie". Deze wijzigingen werden aangebracht vóór de overheveling van de bevoegdheid. De bepalingen m.b.t. bestrijding van illegale handel voerden een nieuw type van vergunning in – met name de voorafgaande vergunning – voor verschillende categorieën van personen die handel drijven in militair materieel (dit is niet van toepassing voor handel in dual-use) of die handel faciliteren. De Belgische wetgeving voorziet dus in een wettelijk basis om de betrouwbaarheid van tussenpersonen in militair materieel te beoordelen. Hiermee komt de Belgische wetgeving gedeeltelijk tegemoet aan internationale aanbevelingen die controle op tussenpersonen vooropstellen. De wet (art. 10, 2) omschrijft een tussenpersoon als: *"een ieder die, tegen een vergoeding of om niet de voorwaarden creëert voor het sluiten van een overeenkomst met als voorwerp het verhandelen, de uitvoer of de levering in het buitenland of het met dat doel voorhanden hebben van wapens, munitie of speciaal voor militair gebruik dienstig materieel en daaraan verbonden technologie, ongeacht de herkomst en de bestemming van de goederen en ongeacht of zij op het Belgisch grondgebied komen"*. De Belgische wet

voorziet ook in sancties voor het niet vervullen van de wettelijke verplichtingen en het niet-naleven van embargo's. Tussenhandelaars die opereren zonder een geldige vergunning om als tussenpersoon op te treden, kunnen dus vervolgd worden.

De vergunningsplicht geldt voor Belgen en voor vreemdelingen die in België verblijven of er handel drijven. Het heeft geen belang of de transactie al dan niet tegen vergoeding gebeurt en of de goederen al dan niet op het Belgisch grondgebied komen. Bovendien voorziet de wet in de bevoegdheid van het Belgische gerecht om te oordelen over misdrijven die in het buitenland gepleegd zijn, indien de verdachte in België gevonden wordt.

België oefent echter geen controle uit op de activiteiten zelf. Het mogelijk effect van de voorafgaande vergunning en de voorziene sancties is beperkt omwille van het gebrek aan controle op de activiteiten van tussenhandel. De tussenhandelaar dient zijn voorafgaande vergunning immers niet voor te leggen op het moment van een vergunningsaanvraag, aangezien de activiteiten niet gecontroleerd worden.

Het Belgisch stelsel mist in de praktijk zijn doel: sinds 2003 heeft geen enkele tussenpersoon de voorgeschreven procedure doorlopen. Er werden geen erkenningen als tussenpersoon uitgereikt, en aangezien in een tweede stadium hun activiteiten niet gecontroleerd worden, en ze daarvoor geen vergunning dienen aan te vragen (en hun erkenning dienen voor te leggen) is het moeilijk om deze tussenpersonen te vatten.

4.1.2 Bevoegdheidsverdeling

Naar aanleiding van verschillende voorstellen voor een Vlaams wapenhandeldecreet die de vorige legislatuur werden ingediend bij het Vlaams Parlement, formuleerde de Raad van State adviezen over de bevoegdheidsverdeling inzake tussenhandel. De Raad van State oordeelde dat tussenhandel – als onderdeel van hoofdstuk III 'bestrijding van illegale wapenhandel' uit de wet van 5 augustus 1991 – niet mee overgedragen werd naar de gewesten in 2003.¹⁷

De controle op de betrouwbaarheid van tussenpersonen is dus een federale bevoegdheid. Aangezien de activiteiten zelf momenteel niet gecontroleerd worden, werd er in het voorstel van decreet dat ingediend werd door de Groen fractie van het Vlaams Parlement een argumentatie opgesteld om de controle op de *activiteiten* via de impliciete bevoegdheden als een bevoegdheid van het Vlaams gewest te beschouwen. De voorwaarden om zich een bevoegdheid als een impliciete bevoegdheid te kunnen toe-eigenen zijn echter streng.

Het is evenwel zo dat voor controle op tussenhandel in dual-use producten onderling tussen de gewesten en het federale niveau overeengekomen werd dat de gewesten instaan voor de uitreiking van de vergunningen (zie infra). In die zin lijkt het pad geëffend om voor militair materiaal hetzelfde te doen. Het is echter aan te bevelen om klaarheid te scheppen in de bevoegdheidsverdeling – en dit zowel voor militaire goederen als voor dual-use producten – door een eventuele overdracht van bevoegdheden te regelen via de aanpassing van de Bijzondere Wet van 2003. De Bijzondere wet van 12 augustus 2003 heeft "*de in-, uit- en doorvoer van wapens, munitie en speciaal voor militair gebruik of voor ordehandhaving dienstig materieel en*

daaraan verbonden technologie evenals van producten en technologieën voor tweërlei gebruik” geregionaliseerd. “Tussenhandel” zou hieraan toegevoegd kunnen worden.¹⁸

4.1.3 Beleidskeuzen tussenhandel

Los van de vraag welk beleidsniveau in de toekomst bevoegd zal zijn, is het aan te bevelen om het controlebeleid op tussenhandel te actualiseren. Bij het reguleren van tussenhandel in militair materieel is het belangrijk om volgende elementen in overweging te nemen:

- Vooreerst is het van belang om tussenhandel net als in-, uit- en doorvoer als een apart te controleren activiteit te beschouwen waaraan een duidelijke vergunningsprocedure gekoppeld wordt.
- Het is belangrijk om de controle op de persoon van tussenhandelaar te behouden. Op deze manier worden de personen en bedrijven geregistreerd en kan hun betrouwbaarheid gecontroleerd worden. Dit is een essentiële eerste stap in een controlesysteem voor tussenhandel.
- Vervolgens dienen de activiteiten zelf gecontroleerd te worden. Voorafgaand aan de tussenhandeldiensten die geleverd worden, zou een vergunning moeten aangevraagd worden zodat de bevoegde overheid kan nagaan of het om een legitieme transactie gaat.
- De wetgeving dient klaar en duidelijk te stipuleren welke activiteiten gecontroleerd worden en welke daarentegen niet vergunningsplichtig zijn. Dit kan eventueel variëren naargelang de gevoeligheid van de transactie (afhankelijk van de aard van het product en/of bestemming). Overheden dienen in hun beleid te bepalen:
  - o Of tussenhandel m.b.t. transacties tussen bepaalde landen al dan niet onder vergunningplicht valt (bv tussen EU-landen).
  - o Welke producten gecontroleerd worden (gaat het om de gehele lijst van militaire en dual-use producten?).
  - o Of ondersteunende diensten al dan niet gecontroleerd worden: in de Belgische wetgeving worden er momenteel – los van controle op tussenhandel – voorwaarden gesteld aan financiële transacties. Krediet- en verzekeringinstellingen mogen enkel aan vergunde handelaars en tussenpersonen een krediet of verzekering verlenen. Op aanvraag van de bevoegde autoriteiten moet inzage verstrekt worden in alle dossiers. In toekomstige wetgeving is het aangewezen om duidelijker te stellen wie precies onder de definitie van tussenhandelaar valt (bv. eveneens personen die instaan voor het regelen van vervoer?) en welke activiteiten al dan niet gecontroleerd worden.

- Hoe ver de extraterritoriale werking reikt: de huidige Belgische wetgeving heeft een brede extraterritoriale gelding; zowel personen met de Belgische nationaliteit, personen die in België verblijven als personen die hier handel drijven, dienen een vergunning aan te vragen om als tussenpersoon te kunnen optreden, los van waar hun activiteiten plaatsvinden (dus ook buiten het Belgisch grondgebied). De meeste buurlanden voorzien eveneens in een extraterritoriale werking. Soms voor alle gevallen van tussenhandel, soms enkel voor de meest gevoelige transacties.
- Overheden moeten duidelijk maken wat de aard is van de vergunningen voor tussenhandel die toegekend kunnen worden (bv. globale en individuele of algemene vergunningen).
- Registratie van de tussenhandelaars en rapportering over hun activiteiten is cruciaal om als overheid zicht te houden op de activiteiten.
- Om democratische controle mogelijk te maken is verslaggeving aan het parlement eveneens van groot belang.
- Eens er een duidelijke wetgeving en procedure werd uitgewerkt voor tussenhandel, dienen ook bijhorende sancties op inbreuken op de wetgeving te worden voorzien.

4.2 Dual-use producten

Tussenhandel in dual-use producten wordt gereguleerd in EU verordening 428/2009/EC.¹⁹ In de Europese Unie zijn de lidstaten niet langer bevoegd om handel in dual-use producten – inclusief tussenhandel – nationaal te reguleren. De Europese verordening ter zake is rechtstreeks van toepassing in alle lidstaten. Nationale (of subnationale) overheden staan wel in voor de uitvoering van de verordening. Daar waar de Europese verordening het toelaat kunnen nationale uitvoeringsmaatregelen genomen worden. Voor het vaststellen van sancties op overtredingen van de wetgeving is dit verplicht.

In de dual-use verordening wordt tussenhandel in strikte zin geformuleerd (zie 2.1). Het gaat om het onderhandelen, kopen of verkopen van dual-use producten (waarbij de tussenhandelaar als derde partij optreedt), en waar zowel de koper als de verkoper zich in twee (verschillende) niet-EU-landen bevinden. Het verstrekken van nevendiensten zoals vervoer, financiële diensten, verzekering of herverzekering, algemene reclame promotie vallen niet onder de definitie. De tussenhandelaar moet de activiteiten uitvoeren vanuit het grondgebied van de EU en er ook verblijvend of gevestigd zijn.

Bovendien worden tussenhandelactiviteiten slechts in een beperkt aantal gevallen gecontroleerd. Volgens de Europese verordening is tussenhandel in dual-use producten enkel vergunningplichtig indien de tussenhandelaar door de bevoegde autoriteiten van de lidstaat waar hij ingezetene of gevestigd is, ervan in kennis is gesteld dat de producten geheel of gedeeltelijk

gebruikt kunnen worden voor massavernietigingswapens. Het is aan de overheden om het risico op proliferatie van chemische, biologische of nucleaire wapens in te schatten.

Het is lidstaten toegestaan om het toepassingsgebied uit te breiden naar niet-opgelijste dual-use producten bestemd voor massavernietigingswapens, alsook tot dual-use producten bestemd voor militair eindgebruik in een land waarop een wapenembargo rust.^f Bovendien kunnen lidstaten de vergunningplicht ook opleggen wanneer de tussenhandelaar zelf redenen heeft om te vermoeden dat de betrokken producten bestemd zijn of kunnen zijn voor massavernietigingswapens.^g

In principe is het voor tussenhandel in dual-use producten eveneens onduidelijk welk beleidsniveau bevoegd is. Netzomin als voor militair materieel werd tussenhandel in dual-use producten mee overgeheveld van het federale niveau naar de gewesten. Voor dual-use werd echter de afspraak gemaakt dat het de gewesten zijn die in België instaan voor de uitreiking van de vergunningen. In antwoord op een vraag om uitleg antwoordde de minister president dat “naar aanleiding van de nieuwe Dual-use verordening 428 van 5 mei 2009, waarbij sinds de inwerkingtreding op 27 augustus 2009 tussenhandeldiensten onder vergunning staan, afgesproken moest worden welke instantie deze vergunningen zou afleveren. Deze informatie moest ook overgemaakt worden aan de Europese Commissie. De Dienst Controle Wapenhandel heeft hiertoe alle betrokken actoren uitgenodigd om gezamenlijk af te spreken welke instantie deze vergunning zou afleveren. [...] De afspraak die gemaakt werd, is dat de vergunningsdiensten van de gewesten deze vergunningen afleveren. Hierbij moet opgemerkt worden dat voor dual-use goederen, de transacties van de tussenhandeldiensten zelf onder vergunning staan en dat dus technische kennis over dual-use goederen vereist is om deze transacties te beoordelen. Het is duidelijk dat de vergunningsdiensten van de gewesten over deze technische kennis beschikken.”²⁰ Het lijkt aangewezen deze bevoegdheidsoverheveling – net zoals voor militair materiaal – formeel te regelen door een aanpassing van de bijzondere wet van 2003.

Momenteel is er heel weinig bekend over het verloop van de procedure. Er werden nog geen uitvoeringsbesluiten aangenomen. Op de website van de Dienst Controle Strategische Goederen staat enkel te lezen dat Verordening 428/2009 de mogelijkheid schept om tussenhandel in dual-use producten te controleren. De verordening legt echter in niet-vrijblijvende vorm een vergunningplicht op voor tussenhandelactiviteiten wanneer er een risico is voor proliferatie van massavernietigingswapens (art. 5.1).

Zonder concrete procedure is het onduidelijk op welke manier controle op tussenhandel in dual-use items uitvoering krijgt. In Nederland bijvoorbeeld, werd recent de wetgeving inzake tussenhandel aangepast. Voor tussenhandel in dual-use items wordt een meldplicht ingeroepen zodat de overheid kan inschatten of de activiteiten van een tussenhandelaar een bedreiging vormen voor de proliferatie van massavernietigingswapens. In Duitsland is tussenhandel van de

^f 12 EU-lidstaten hebben hier gebruik van gemaakt, 15 lidstaten niet. Publicatieblad van de EU, C 67/1, 6 maart 2012.

^g 10 Lidstaten hebben hier gebruik van gemaakt, 17 lidstaten niet. Publicatieblad van de EU, C 67/1, 6 maart 2012.

meest gevoelige dual-use producten (die opgesomd staan in bijlage IV bij de verordening) vergunningsplichtig. Op die manier kan het risico op proliferatie worden ingeschat.

De verordening voorziet eveneens in registers die tussenhandelaars dienen bij te houden – overeenkomstig de nationale wetgeving of volgens de in de lidstaat gebruikelijke methoden - met een overzicht van activiteiten die onder de toepassing van de verordening vallen (art. 20.2 en 20.3). De bevoegde overheid moet dan ook voorzien in procedures die de registratie verzekert. Bovendien is het met het oog op democratische controle essentieel om in het parlementair verslag gegevens over tussenhandel op te nemen.

De wetgeving over tussenhandel is vrij recent (2009). Indien het Vlaamse gewest bevoegd is voor de controle op handel en tussenhandel in dual-use producten, dient het gewest een beleid uit te werken ter uitvoering van de richtlijn. Daarbij dient overwogen om al dan niet gebruik te maken van de optionele controlemaatregelen.

5 Advies

De Belgische wetgeving voorziet momenteel slechts gedeeltelijk in de vereiste controles op tussenhandel in militaire goederen zoals overeengekomen in het Gemeenschappelijk Standpunt 2003/468/GBVB over het toezicht op tussenhandel in wapens en de bepalingen over tussenhandel in dual-use producten uit Verordening 428/2009/EG.

Met het oog op een behoorlijke regeling voor de controle op tussenhandel in **militair materieel** adviseert het Vlaams Vredesinstituut om:

- 1) De bevoegdheidskwestie inzake tussenhandel uit te klaren door:
  - ofwel de bevoegdheid inzake tussenhandel te regionaliseren door een aanpassing van de bijzondere wet van 2003
  - ofwel de bevoegdheid federaal te houden en in dat geval de federale overheid ertoe aan te zetten een doeltreffende controle op tussenhandel uit te werken waarbij de in onderstaand punt 2) opgelijste aanbevelingen worden in acht genomen.

2) Eens het duidelijk is wie bevoegd is voor de regulering van tussenhandel, beveelt het Vredesinstituut aan een doeltreffende controle op tussenhandel uit te werken waarbij:

- tussenhandel apart gereguleerd wordt en niet louter als onderdeel van de bestrijding van illegale wapenhandel.
- de vergunningplicht voor de tussenhandelaar als persoon behouden blijft. Het is belangrijk dat bedrijven en personen die actief zijn als tussenhandelaar zich laten registreren bij de bevoegde overheidsinstanties zodat de controle op de betrouwbaarheid van de handelaar mogelijk is en er strafmaatregelen voorzien blijven voor tussenhandelaars die illegaal actief zouden zijn.
- in tweede instantie ook de activiteiten van de tussenhandelaar gecontroleerd worden. Bepaalde activiteiten kunnen eventueel uitgesloten worden van vergunningsplicht, afhankelijk van de herkomst, de bestemming en de aard van de goederen.
- de extraterritoriale werking behouden blijft.
- sancties voorzien worden.
- wordt voorzien in een rapportageplicht van de tussenhandelaar over zijn activiteiten aan de bevoegde overheid, en verslaggeving van de overheid aan het parlement.

Met betrekking tot tussenhandel in **dual-use producten** beveelt het Vredesinstituut aan:

- 1) om het akkoord tussen de gewesten en de federale overheid om de bevoegdheid op tussenhandel in dual-use te regionaliseren, formeel te regelen door een aanpassing van de bijzondere wet van 2003.
- 2) om een procedure uit te werken voor controle op tussenhandel in dual-use wanneer er een risico is voor proliferatie van massavernietigingswapens zoals voorzien in EU Verordening 2009/428/EG door ofwel een meldplicht in te roepen, ofwel bepaalde

categorieën van producten naar bepaalde bestemmingslanden systematisch onder controle te plaatsen.

- 3) om de optionele maatregelen die voorzien worden in de verordening, namelijk de controle op tussenhandel in niet-opgelijste producten die een bedreiging vormen voor proliferatie van massavernietigingswapens (catch-all) en op tussenhandel in producten met militair eindgebruik naar landen waarop een wapenembargo rust mee op te nemen in de uitvoeringsmaatregelen. Daarnaast lijkt het nuttig de vergunningplicht uit te breiden naar tussenhandelaars die zelf redenen hebben om te vermoeden dat de producten gebruikt kunnen worden voor één van deze doeleinden.
- 4) om naast de transacties zelf, eveneens een register bij te houden van tussenhandelaars die actief zijn in activiteiten m.b.t. dual-use. De Verordening voorziet reeds in registers die tussenhandelaars dienen bij te houden met een overzicht van activiteiten die onder de verordening vallen. Deze dienen minstens 3 jaar bewaard te worden, en te worden voorgelegd aan de overheid. Het is aan te bevelen in de wetgeving op te nemen dat hierover gerapporteerd zal worden aan het parlement.
- 5) om alle passende maatregelen te treffen om de correcte toepassing van de bepalingen van de verordening te waarborgen en sancties vast te stellen die van kracht zijn bij inbreuken op de wetgeving.

Eindnoten

- ¹ Van Heuverswyn, K. (2010), Het Belgische controlestelsel voor tussenhandel in militaire en dual-use goederen, Brussel: Vlaams Vredesinstituut, p 90.
- ² Voorstel van decreet van de heren Bart Caron en Filip Watteuw en mevrouw Mieke Vogels houdende de overdracht, in-, uit- en doorvoer, transit en tussenhandel van vuurwapens voor civiel gebruik, defensiegerelateerde producten en ander voor militair gebruik of voor ordehandhaving dienstig materiaal en daaraan verbonden technologie, Vlaams Parlement stuk 944 (2010 – 2011) – nr. 1, 4 februari 2011.
- ³ Van Heuverswyn, K. (2010), Het Belgische controlestelsel voor tussenhandel in militaire en dual-use goederen, Brussel: Vlaams Vredesinstituut en Van Heuverswyn K. (2010), Het internationale controlekader voor controle op tussenhandel in militaire en dual-use goederen, Brussel: Vlaams Vredesinstituut.
- ⁴ UN Report of the Group of Governmental Experts established pursuant to General Assembly resolution 60/81 to consider further steps to enhance international cooperation in preventing, combating and eradicating illicit brokering in small arms and light weapons, A/62/163, 30 Augustus 2007.
Van Heuverswyn K. (2010), Het internationale controlekader voor controle op tussenhandel in militaire en dual-use goederen, Brussel: Vlaams Vredesinstituut, p 117-118.
- ⁵ Publicatieblad van de Europese Unie, *Gemeenschappelijk Standpunt 2003/468/GBVB van de Raad van 23 juni 2003 over het toezicht van tussenhandel in wapens*, 25 juni 2003, L 156/76.
- ⁶ Publicatieblad van de Europese Unie, *Gemeenschappelijk Standpunt 2003/468/GBVB van de Raad van 23 juni 2003 over het toezicht op de tussenhandel in wapens*.
- ⁷ Publicatieblad van de Europese Unie, Verordening (EG) 428/2009 an de Raad van 5 mei 2009 tot instelling van een communautaire regeling voor controle op de uitvoer, de overbrenging, de tussenhandel en de doorvoer van producten voor tweeeërlei gebruik, 29.5.2009, L 134/1.
- ⁸ Voor een volledig overzicht van relevante internationale documenten inzake tussenhandel zie: Van Heuverswyn K. (2010), Het internationale controlekader voor controle op tussenhandel in militaire en dual-use goederen, Brussel: Vlaams Vredesinstituut.
- ⁹ Federal Office of Economics and Export Control, BAFA, Information leaflet on trafficking and brokering, 29 mei 2006.
Ministerie van economische zaken, landbouw en innovatie Nederland, memo: veelgestelde vragen over tussenhandel en technische bijstand, 2 april 2012.
- ¹⁰ Department for Business Enterprise & Regulatory Reform, Review of export control legislation (2007) supplementary guidance note on trafficking in controlled goods (in effect from 6 April 2009), January 2009.
- ¹¹ Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden, Wet van 29 september 2011, houdende regels inzake de controle op diensten die betrekking hebben op strategische goederen (Wet strategische diensten), Staatsblad 2011 445.
- ¹² Regeling van de Staatssecretaris van Economische zaken, landbouw en innovatie van 7 november 2011, nr. WJZ/11158559 houdende de regels ter uitvoering van de Wet strategische diensten.
- ¹³ Tweede Kamer der Staten Generaal, vergaderjaar 2011-2012, aanhangsel van de handelingen, vragen gesteld door de leden der Kamer, met daarop door de regering gegeven antwoorden nr 1064. Vragen van het lid El Fassed aa, de ministers van buitenlandse zaken en veiligheid en justitie, 7 november 2011.
- ¹⁴ Handboek strategische goederen 2012
- ¹⁵ Federal Office of Economics and Export Control, BAFA, Information leaflet on trafficking and brokering, 29.05.2006
Federal Office of Economics and Export Control, BAFA, brief outline, export controls, 25.07.2009.
- ¹⁶ Délégation à l'information et à la communication de la défense, *Rapport au parlement, les exportations d'armement de la France en 2010*, août 2011, p 39.
- ¹⁷ Raad van State, Advies 44.666/1 van 1 juli 2008 over het voorstel van decreet "houdende de in-, uit- en doorvoer en de bestrijding van illegale handel in wapens, munitie en speciaal voor militair gebruik of voor ordehandhaving dienstig materieel en daaraan verbonden technologie" (Vlaams Parlement, Stuk 1555 (2007-2008) – Nr. 2 van 10 juli 2008), p. 12.
- ¹⁸ Meer informatie zie Van Heuverswyn, K. (2010), Het Belgische controlestelsel voor tussenhandel in militaire en dual-use goederen, Brussel: Vlaams Vredesinstituut, p 70-77.
- ¹⁹ Publicatieblad van de Europese Unie, Verordening (EG) Nr. 428/2009 van de Raad van 5 mei 2009 tot instelling van een communautaire regeling voor controle op de uitvoer, de overbrenging, de tussenhandel en de doorvoer van producten voor tweeeërlei gebruik, L/134/1, 29.5.2009.

-
- ²⁰ Vraag om uitleg van de heer Marc Hendrickx tot de heer Kris Peeters, minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van economie, buitenlands beleid, landbouw en plattelandsbeleid, over de wetgeving in verband met wapenhandel, Handelingen commissievergadering Commissie voor Buitenlands beleid, Europese aangelegenheden en internationale samenwerking, Vergadering C 198 – BUI11, 27/04/2010